

Interview/ Tena Šimonović Einwalter, pučka pravobraniteljica : Na državi je, ali i na svima nama, da, u najvećoj mjeri, svim starijim osobama osiguramo mirnu i dostojanstvenu starost

[Davorka Blažević](#) • 26/12/2022 u 11:14 • [Sviđa mi se](#)

Tena Šimonović Einwalter dobila je potporu Hrvatskog sabora kao pučka pravobraniteljica u ožujku 2021. Osam godina prije toga kontinuirano je obnašala dužnost zamjenice pravobraniteljice, a prije negoli je zaposlena u instituciji pučkog pravobranitelja, radila je u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija. Dakle, u sustavu je već godinama. Diplomirala je Magna Cum Laude na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a dodijeljena joj je i Diploma Međunarodnog instituta za ljudska prava u Strasbourgu. Poslijediplomski studij europskog i komparativnog prava završila je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Oxfordu a poslijediplomski znanstveni studij Međunarodni odnosi na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Položila je pravosudni ispit. Predsjedava Izvršnim odborom Europske mreže tijela za suzbijanje diskriminacije (EQUINET), i ovo joj je, na tom mjestu, treći mandat.

S obzirom da, uz to, predstavlja Hrvatsku i u Europskoj komisiji protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRJ) Vijeća Europe, a autorica je i koautorica više stručnih i znanstvenih radova koji tematiziraju ljudska prava i prava nacionalnih manjina te suzbijanje diskriminacije, svakako je prava sugovornica kad je riječ o diskriminaciji i uopće položaju osoba "tzeće dobi" u društvu koje preferira "mladost i ljepotu" nasuprot znanju i iskustvu. U intervjuu s pučkom pravobraniteljicom Tenom Šimonović Einwalter nastojali smo, prije svega, saznati koliko se toj instituciji obraćaju starije i nemoćne osobe, s kojim problemima i kakvu

in pomoć može osigurati, ne kao ad hoc mjere, nego dugoročno, u smislu mijenjanja odnosa društva prema svojim starijim građanima.

Stariji i siromaštvo

Institucija Pučke pravobraniteljice u proteklih tri desetljeća afirmirala se kao bitan segment djelovanja u zaštiti ljudskih prava najugroženijih građana. Starije i nemoćne osobe svakako spadaju među najugroženije.

Prava starijih osoba jedan su od prioriteta rada naše institucije, jer nažalost, njihova ljudska prava značajno su ugrožena i postoji mnogo problema s kojima se susreću i na koje upozoravamo i vezano za koje dajemo preporuke za snažniju zaštitu ljudskih prava starijih osoba. Zato nam se i obraćaju zbog različitih problema.

Na što se uglavnom žale, oni sami ili članovi njihovih obitelji?

Jedan od najvećih problema s kojima se starije osobe suočavaju je **siromaštvo**, kojem je **izložena svaka peta osoba starija od 65 i čak svaka druga osoba te dobi koja živi sama**. Mirovine su iznimno niske, a posebno u vrijeme sve viših cijena, prvenstveno hrane, pa često ne mogu pokriti ni osnovne troškove života. Imovno stanje utječe na toliko toga, naravno da se na njega veže dostupnost dobara i usluga, ali ono utječe i na dostupnost nekih prava, i na to imate li alternativu. Zapravo, s kojim god se problemom suočavate on je teži ako pri tome nemate sredstava, kao i ako ste bolesni.

Starije osobe, kao i članovi njihovih obitelji, nama se javljaju iz raznih razloga: nedostupnosti socijalnih i zdravstvenih usluga, posebno ako žive izvan velikih gradova, uključujući i zbog dugih lista čekanja za decentralizirane („državne“) domove za starije, zatim vezano uz neadekvatan sustav nadzora domova za starije, a dobivamo i pritužbe koje govore o zlouporabama ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju ili o obiteljskom nasilju. Također radimo i ne predmetima koji govore o nedovoljnoj podršci članovima obitelji koji brinu o starijima.

Činjenica je da ima puno prigovora na domski smještaj i tretman osoblja prema korisnicima domova. Govori se o zanemarivanju, nedovoljnoj njezi, čak i, u nekoj mjeri, izgladnjivanju starih i nemoćnih u domovima. Što u takvim slučajevima poduzimate i kakvi su rezultati vaše eventualne intervencije?

Već godinama upozoravamo na probleme kršenja ljudskih prava starijih osoba u domovima.

Primjerice, na nedostatak smještajnih kapaciteta i **duge liste čekanja za smještaj** u najtraženijim, decentraliziranim domovima gdje se **na mjesto čeka i desetak godina**, nedovoljno transparentne kriterije prijema u njima, **ilegalan rad pojedinih obiteljskih i privatnih domova** u kojima dolazi i do teškog kršenja ljudskih prava, **smještaj u neadekvatnim, nekad čak i neljudskim uvjetima**, zanemarivanje i izostanak potrebne skrbi, kao i preniske ili **izostanak sankcija** za one vlasnike koje posluju na taj način.

Kada dobijemo pritužbu koja pokazuje da su nečije zdravlje i život ugroženi, žurno obavještavamo inspekciju pri Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, policiju ili druga nadležna tijela, a onda pratimo njihovo postupanje i to naročito jesu li nadležna tijela poduzela sve što je zakonski i ljudski moguće kako bi se, primjerice, zaustavio **rad ilegalnih domova za starije i nemoćne u kojima su nepokretni korisnici higijenski zapušteni i prepušteni sami sebi, bez hrane, vode i osoba da o njima brinu**.

Positivno je da su prihvaćene neke naše preporuke, primjerice ona o potrebi značajnijeg povećanja broja inspektora, što bi trebalo olakšati provođenje nadzora, no i dalje je potrebno voditi brigu da on bude učinkovit, kao i ona o potrebi provođenja decentraliziranog nadzora nad radom domova za starije i nemoćne, što je previđeno novim Zakonom o socijalnoj skrbi (ZSS) u vidu kontrole od strane županija i Grada Zagreba, i to najmanje jednom godišnje. S obzirom da je godina na izmaku, svim smo županijama i Gradu Zagrebu uputili dopis kojim ih molimo da nas obavijeste jesu li započeli s provođenjem spomenutih kontrola, a ako jesu, koje su nepravilnosti utvrdili i koji profil službenika provodi kontrolu. Međutim, problem je što još nije donesen pravilnik kojim će se detaljnije propisati način provođenja kontrola od strane županija.

Problemi koje sam ranije spomenula se u javnosti češće povezuju s obiteljskim domovima, uključujući i zbog **nekoliko tragičnih slučajeva poput onog što se dogodilo u Andraševcu ili Dugom Ratu**. To se odnosi na ilegalan rad te u nekim domovima neadekvatne i nekad, nažalost, i neljudske uvjete smještaja, zanemarivanje i izostanak potrebne skrbi. Važna tema je **transformacija obiteljskih domova koju do kraja 2026. predviđa novi Zakon o socijalnoj skrbi**, no pritom se ujedno postavlja pitanje hoće li, i na koji način, usklađivanje organizacijskog oblika obiteljskih domova uistinu doprinijeti povećanju kvalitete njihovih usluga.

Naime, obiteljski domovi koji nakon 31.12.2026. žele nastaviti pružati uslugu smještaja prema novom ZSS-u moraju uskladiti svoj organizacijski oblik, no Zakon je pritom vrlo štur, i zato je posebno važno da se taj proces kvalitetno uredi podzakonskim aktima, kako bi predstavnici obiteljskih domova jasno i nedvosmisleno znali što trebaju poduzeti kako bi mogli nastaviti s radom i nakon navedenog datuma. U suprotnom postoji mogućnost da dio postojećih obiteljskih domova nakon 1. siječnja 2027. prestane s radom, što bi moglo dodatno pogoršati situaciju vezano uz manjak smještajnih kapaciteta.

Državni domovi su jeftiniji, ali i nedostupniji

Može li se govoriti generalno gdje je bolja kvaliteta usluga, u privatnim ili državnim (županijskim, općinskim...) ustanovama?

Nije baš zahvalno generalizirati. Kvalitetna usluga prije svega se odnosi na pružanje skrbi starijim osobama u skladu s njihovim potrebama, poštujući pritom i njihova ljudska prava i dostojanstvo. Jedan dio toga je pitanje materijalnih uvjeta u nekom domu, a drugi dio je pristup ljudi koji u njima rade sa starijim osobama. U svakom slučaju jedan od temeljnih preduvjeta za kvalitetnu uslugu je i dostatan broj adekvatnog medicinskog i drugog stručnog osoblja, što, nažalost, često nije slučaj i zajednički je problem mnogih domova za starije, bez obzira radi li se o „državnim“ tj. decentraliziranim ili privatnim.

Činjenica je da su **decentralizirani domovi cjenovno puno pristupačniji** građanima od privatnih, ali istovremeno i **nedostupniji zbog višegodišnjeg čekanja na mjesto u njima**. U privatnim domovima i cijena i kvaliteta usluge variraju, ali uglavnom skuplji domovi nude kvalitetniju uslugu. No, ove smo godine, nažalost, imali i nekoliko vrlo ozbiljnih pritužbi na lošu kvalitetu usluge u decentraliziranim domovima za starije i nemoćne, no kako postupci još nisu okončani, ne mogu ulaziti u detalje.

Koliko projekt “Zaželi”, koji se financira europskim novcem, na neki način sabotira domove za starije i nemoćne jer se sada pokretni ljudi, posebno u ruralnim sredinama, nerado prijavljuju u domove i sve više oslanjaju na gerontodomačice? Domovi se tako postupno pretvaraju u stacionare...

Idealno bi svaka starija osoba trebala moći birati želi li ići u dom i u kojem trenutku, odnosno želi li ostati u svom domu te, u trenutku kada to treba, moći dobiti pomoć i podršku u svom domu. To je trenutno daleko od stvarnosti. Zapravo je i obaveza države, koja se Ustavom odredila kao socijalna država, stvoriti uvjete u kojima će stariji imati tu slobodu odlučivanja, a za to je potrebno da im socijalne usluge budu dostupne i da budu kvalitetne.

Pr i tome **politike EU-a potiču deinstucionalizacij**, odnosno **da oni koji to mogu i žele, ostaju živjeti u vlastitim domovima što duže** i, naravno, dostojanstveno, uz zadovoljavanje nužnih potreba i poštivanje njihovih ljudskih prava, prije svega, kroz alternativne oblike skrbi i podršku za život u zajednici.

“Zaželi”

Vezano za **Zaželi**, svakako da je pružanje podrške onima kojima je to najpotrebnije uvijek pozitivna stvar, pogotovo kada se to omogući i onima kojima skrb prije nije bila dostupna. No, taj **projekt nije sustavan i trajan i ne može zamijeniti zakonsko pravo na socijalnu uslugu pomoći u kući**, već mu može samo biti komplementaran. Također, osobama u toj situaciji posjet od dva, tri sata ili tri puta tjedno nije dovoljan.

Problem je što socijalna usluga pomoći u kući, koja se pruža kroz postojeći sustav socijalne skrbi, nije dostupna brojnim starijima kojima je potrebna. Upravo je ta socijalna usluga, a koja uključuje obavljanje kućanskih poslova, podršku u održavanju osobne higijene, organiziranje prehrane i druge svakodnevne potrebe važna za ostanak starijih u vlastitom domu i ostvarivanje prava na dostojanstven život. Zato zagovaramo da se ublaže imovinski kriteriji za ostvarivanje prava na pomoć u kući, jer sada brojni stariji koji nisu u domovima iz različitih razloga i žive sami, a koji ne mogu samostalno zadovoljavati svoje životne potrebe i nedvojbeno spadaju u najranjivije, nemaju pravo na ovu socijalnu uslugu. Također je potrebno da se proširi i mreža pružatelja pomoći u kući kako bi bili prisutni u svim dijelovima Hrvatske.

Poseban problem starijih i nemoćnih je nasilje kojemu su, nažalost, nerijetko izloženi, u ustanovama i u obitelji. Što pučka pravobraniteljica može učiniti dugoročno da se nasilje suzbije i sankcionira?

Nasilje nad starijima svakako je problem o kojem se sve više, iako još uvijek nedovoljno, govori, bez obzira o kojoj vrsti nasilja se radilo – fizičkom, psihičkom ili ekonomskom, onom unutar obitelji ili domova za starije. To se počelo polako mijenjati od 2017. kada su starije osobe, upravo na našu inicijativu, po prvi put prepoznate kao posebno zaštićena skupina u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, a kao oblik nasilja je prvi put navedeno i njihovo zanemarivanje.

Nažalost, **nasilje koje doživljavaju osobe starije životne dobi često ostane neprijavljeno** i to zbog različitih razloga kao što su strah od posljedica njegova prijavljivanja, srama, kako bi se zaštitili počinitelji koji su nerijetko najbliži članovi obitelji, a dijelom i zbog neinformiranosti o mogućnostima zaštite i nepovjerenja u institucije. Zato bi njegovom suzbijanju svakako pomoglo i primjereno sankcioniranje nasilnika, što bi imalo odvraćajući učinak, kao i edukacija o nasilju nad starijima socijalnih radnika, ali i obiteljskih liječnika i policijskih službenika, sudaca i ostalih uključenih stručnjaka, pogotovo onih koji su u prvom kontaktu sa žrtvama.

Problem je što ne postoje ni cjeloviti podaci koji bi mogli poslužiti kao temelj za donošenje kvalitetnih mjera njegovog suzbijanja i pružanja podrške žrtvama.

Zato i nastavljamo zagovarati kvalitetnije prikupljanje informacija o ovom problemu, kao jednom od preduvjeta učinkovitijeg suzbijanja nasilja. Nadležnim ministarstvima preporučili smo osnivanje radne skupine za aktivno praćenje pojava nasilja nad starijim osobama bez obzira gdje se ono dešava, kao i pružanje podrške drugima i lokalnim vlastima za aktivnosti usmjerene na osnaživanje starijih i pružanje potrebne podrške u slučajevima kada do nasilja dođe.

Zlouporebe dosmrtnih i doživotnih ugovora

Dosmrtni i doživotni ugovori o uzdržavanju, također su veliki problem starijih samaca koji svojim nesmotrenim potpisom s navodnim “uzdržavateljima” znadu završiti i na ulici. Treba li, po vašem mišljenju, takve ugovore staviti izvan snage i time zaštititi starije osobe?

Problem su zlouporebe ovih ugovora.

Inače, starije osobe ugovore o uzdržavanju najčešće sklapaju kada više ne mogu skrbiti same o sebi ili su svjesne da to više neće biti u stanju u dogledno vrijeme. Zbog toga svoje povjerenje daju pružatelju uzdržavanja, u zamjenu za nekretninu.

Njihove **zlouporebe su problem** i to **uglavnom ugovora o dosmrtnom uzdržavanju** kod kojih se prijenos imovine na pružatelja uzdržavanja može obaviti odmah nakon sklapanja pa u takvim situacijama starije osobe mogu ostati i bez potrebne skrbi i njege, kao i bez krova nad glavom, dok se kod doživotnog uzdržavanja imovina na davatelja uzdržavanja prenosi tek nakon smrti primatelja uzdržavanja.

Nažalost, točnu razliku između dosmrtnog i doživotnog uzdržavanja zna samo manji broj ljudi, prema našem istraživanju manje od četvrtine ispitanika, što svakako ukazuje i na potrebu dodatnog informiranja javnosti, posebice starijih koji razmišljaju o njihovom sklapanju, prije nego do njega dođe.

Stoga bi te ugovore za početak trebalo drugačije nazvati i to tako da je odmah jasno koja je razlika između njih vezano za trenutak prijena vlasništva nekretnine.

Pomoglo bi i **uvođenje registra sklopljenih ugovora** kako bi se moglo vidjeti koliko je netko takvih ugovora već sklopio, odnosno raskinuo i zašto, što bi doprinijelo boljoj informiranosti osoba koje ih žele sklopiti, uz odvraćajući učinak za one pružatelje s lošim namjerama. Baš zato i zagovaramo uvođenje obveznog prethodnog savjetovanja i primatelja i davatelja o učincima ovih ugovora, kako bi osobe informirano donijele odluke.

Zagovaramo i davanje sudovima i javnim bilježnicima pristupa elektroničkim evidencijama kako bi se i prije sklapanja moglo provjeriti je li to uopće moguće, primjerice, je li potpisnik možda lišen poslovne sposobnosti ili je pak davatelj uzdržavanja dio sustava socijalne skrbi pa sklapanje nije moguće ni prema Zakonu o socijalnoj skrbi.

Smatram da bi bilo korisno i **ograničiti broj ugovora koji se mogu sklopiti**.

Napokon, sudske postupke za raskid ovih ugovora trebalo bi odrediti kao žurne jer, nažalost, događa se da starija osoba koja ga želi raskinuti premine prije nego dočeka kraj sudskog procesa.

Do sada je dolazilo do manjih, ali dobrodošlih izmjena, a primjer je i podrška koja je novim Zakonom o socijalnoj skrbi u veljači ove godine temeljem naše preporuke osigurana starijima koji pokrenu raskid ovih ugovora, konkretno, pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, smještaj i pomoć u kući.

No, svakako su potrebni dodatni iskoraci koje sam navela, kako bi se prevenirale zlouporebe ovih ugovora i zaštitili najranjiviji među starijima. Za dio njih imamo najave iz Ministarstva pravosuđa i uprave da će se uistinu realizirati, pa se nadam da je to samo pitanje vremena, i to skorog.

Što se tiče ukidanja mogućnosti sklapanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, mislim da ta promjena ne bi nužno ispunila svoj cilj jer bi se takvi ugovori mogli i dalje sklapati, međutim, izgubili bi se postojeći zaštitni mehanizmi koji nisu dostatni, ali bi bez njih rizik za zlouporebe bio još i veći. Primjerice, sada takav ugovor mora ovjeriti sudac nadležnog suda ili ga javni bilježnik mora potvrditi (solemnizirati), ili treba biti sastavljan u obliku javnobilježničkog akta. Brisanjem ugovora o dosmrtnom uzdržavanju iz Zakona o obveznim odnosima nestale bi i te obaveze, a oni bi se oni u praksi i dalje ipak sklapali.

Svi ćemo jednog dana biti stari...

Kako ocjenjujete, s pozicije pučke pravobraniteljice koja ima širu sliku stanja, odnos društva prema starijim osobama? Koliko je Hrvatska, po vašem mišljenju, uistinu socijalna država kako se Ustavom deklarira?

Starije osobe prečesto se percipira kao manje važne članove društva, pa čak i teret.

Nažalost, iz takvog odnosa prema starijim osobama proizlazi i **pojava ageizma**, odnosno **negativnih stereotipa i predrasuda, ali i diskriminacije** – i to **samo zbog njihove dobi**. Nikada i nikoga ne možemo svesti samo na jednu karakteristiku, plus postoje velike individualne razlike među ljudima iste životne dobi.

Time se narušavaju njihova prava, izloženi su socijalnoj isključenosti, što pak negativno utječe i na mentalno i fizičko zdravlje i općenito kvalitetu života. Zato je važno da se o osobama starije životne dobi govori kao o punopravnim članovima društva koji imaju ista prava kao i sve druge skupine građana. I da, često imaju i dodatne potrebe, što kao socijalna država i kao solidarno društvo moramo shvaćati. Svi ćemo jednog dana biti stari.

Sve je to na razini države i planiranja politika važno razmatrati kad vidimo **rezultate posljednjeg popisa stanovništva koje pokazuju da smo već sada društvo starijih jer više od petine građana naše zemlje pripada toj društvenoj skupini**.

Osim toga, rijetko tko od nas nema ili nije imao neke svoje drage starije osobe i znamo i iz tih iskustava da starost, a i kraj života, nose brojne izazove. Na državi, ali i svima nama je da osiguramo u najvećoj mjeri u kojoj možemo svim starijim osobama u Hrvatskoj mirnu i dostojanstvenu starost.

Može li se, i smije li uopće u razvijenom društvu, živjeti od mirovina koje su ispod svakog ljudskog dostojanstva, od 1500- 3000 kuna?

Nažalost, **siromaštvo među starijima od 65 godina je u porastu**, odnosno **rizik od siromaštva starijih osoba je najveći u posljednjih 10 godina, pa je ugrožena svaka treća starija osoba**, odnosno **svaka druga koja živi sama**, što je zabrinjavajuće. I to zbilja jest **pitanje zaštite ljudskog dostojanstva**.

Pogoršanjem gospodarske situacije posljednjih mjeseci, prije svega zbog energetske krize i porasta inflacije, položaj velikog broja starijih osoba dodatno se pogoršao. Donesene mjere poput tzv. covid, energetskog ili inflacijskog dodatka, ili pak mogućnost korištenja obiteljskih mirovina uz vlastitu su svakako dobrodošle, no one ipak ne pružaju dugoročna rješenja i ne obuhvaćaju nužno sve starije kojima je pomoć uistinu potrebna, recimo one s inozemnim mirovinama koje su ostvarili u susjednim, ekonomski slabijim zemljama.

Trajno poboljšanje položaja starijih osoba moguće je jedino temeljitim i dugoročnim mjerama – značajnijim povećanjem mirovina, boljom dostupnošću socijalnih i zdravstvenih usluga, i to bez obzira gdje živjeli, kao i učinkovitim sustavom podrške osobama u riziku od siromaštva, kojeg je potrebno stvoriti i zbog drugih ugroženih građana, jer to nisu samo starije osobe, već i mladi, ali i oni koji rade, ali jedva spajaju kraj s krajem, a kojih je, nažalost, sve više.

Ogroman dio toga je pitanje politika, zakona i strateških dokumenata, ali dio odnosa prema starijima u društvu i postupanja u svakodnevnom životu je i na svakome od nas, na tome da u međuljudskim, međususjedskim, ali i obiteljskim odnosima izdvojimo vrijeme i trud i učinimo starijima život boljim na različite načine.

*Tekst je realiziran uz pomoć sredstava iz Projekta poticanja novinarske izvrsnosti 2022. – Agencije za elektroničke medije.